

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
Média Intézet
Média design MA

Teenager Party

A zene kárpótol

Vigh Violetta
Konzulens: Povedák István

Budapest, 2022

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. A Szabad Európa Rádió – hírversenytől a könnyűzenéig	5
2.1. A Magyar Osztály	6
2.2. Rövidhullám, zavarás	8
3. Indul a Teenager party	9
4. Cseke László postaládája	12
4.1. Levélírók	13
4.2. Nyelvújítók	15
4.3. Beatforradalomtól a progresszív rockig	17
4.4. Szerelem, szesz, szabadság	23
5. Pártállam és könnyűzene	25
5.1. A Magyar Rádió mint vetélytárs	30
6. Összegzés	31
 Irodalomjegyzék	 33

1. Bevezetés

„A zene óriási hatalom lett. Ezt nem mi teremtettük meg, mi csak a hullámhegyet lovagoltuk meg, útravalót adtunk a fiataloknak” – Ekecs Géza¹

A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem egyik kurzusheti projektjének keretében nyertem először betekintést a Blinken OSA Archívum gyűjteményébe – figyelmemet már akkor megragadták azok a levelek, amelyeket különböző álneveken Münchenbe, egy bizonyos „Cseke Lászlóhoz” címeztek: egy időpontot és egy sor zeneszámot adtak meg, gyakran pedig egy-egy személyes történettel meg is indokolták, hogy a küldőknek miért fontosak a kért melódiák. (Szilágyi, 2017)

„Helló László! Most kivételesen a „Medgyesegyházi ördögháromszög” jelentkezik nálad. (...) Rangidő szerint: Csárli, Lompos, Sündisznó. (...) Két szám leforgatását kérnénk tőled július 6-ra közvetlen a 3-rom órasi hírek után, ha lehetne.”²

Az archívum több mint háromezer ehhez hasonló levelet, képes- és levelezőlapot őriz, amelyeket a müncheni Szabad Európa Rádió *Teenager Party* (és későbbi változata, a *Délutáni randevű*) című zenés kívánságműsorának postafiókjaiba küldtek 1971-1976 között.³ (Inkei & Barakonyi, 2017) A több-kevesebb sikerrel megérkező írások hiteles korképet rajzolnak a beatkorszak fiatal hallgatóközönségéről, akik orsós magnókkal készenlétben várták a Rolling Stones *Nem kapok elégtételt* vagy a Beatles *Úgy legyen* című, az éteren át recsegve-ropogva érkező számát – amit akkoriban a magyar állami rádióállomások még nemigen tűztek műsorra. Ahogy Bálint Csaba könnyűzenei újságíró fogalmaz, „ekkor egy fiatalnak nem voltak olyan széleskörű szórakozási lehetőségei, mint napjainkban: volt a sport, az olvasás és a zenehallgatás, illetve a koncertek, mint a szabadidő eltöltésének legfontosabb fórumai” – a rádiós kívánságműsor jelentősége emiatt lényegesen nagyobb volt mai társainál.

Persze ma már levelet is alig írunk, az pedig természetes dolog, hogy valamely okostelefon-applikáción keresztül egy-egy kívánt zeneszám megtalálása csupán másodpercek kérdése, amit ott és akkor hallgatunk, amikor és amennyiszer csak akarjuk. „Másik világ volt és egy másik tempót kell elképzelni: ma jön egy e-mail vagy egy Facebook üzenet és az ember – ha a készülék közelében van és kedve úgy diktálja, megy a válasz a világ másik részére.” –

¹ (Pogonyi, 1999)

² A dolgozatban tárgyalt leveleket a következőkben is végig javítás nélkül, szó szerint idézem. (OSA Archívum)

³ A szabadon kutatható anyag az Egyesült Államok kormányának tulajdonát képezi. (Inkei & Barakonyi, 2017)

nyilatkozott Szőnyei Tamás.⁴ „Mit gondolsz, hány nap volt a reakcióidő, meddig volt egy hírnek hatása az 50-es években?” – kérdezte Sávoly Tamás, miközben a diósdí Rádiómúzeum gyűjteményét jártuk végig.⁵

A fiataloknak akkoriban, vagyis a *Teenager Party* 1959-es indulásakor mást jelentett a zene, nem szólhatott mindig, illetve ha szólt, akkor sem feltétlenül az, amire az ember vágyott. A Szabad Európa Rádió műsorában hallhatták először a beat- és rockzene világsztárjait: Little Richardot, Chuck Berryt, Elvist. A zenehallgatás misztériuma ilyen értelemben szinte egy templomi szertartáshoz volt hasonlítható.⁶ Külön izgalom ráadásul, ha az ember saját írását hallhatta egy nyugati, itthon elvileg tiltott rádióadó műsorából, ahogyan annak is szimbolikus jelentősége lehetett, hogy sokan kértek magyar dalokat is: az Illés, Metró, Omega, LGT, Koncz Zsuzsa vagy a Hungária szerzeményeit. A *Teenager Party* tehát jóval több volt egy szimpla kívánságműsornál. „A szigorú postai cenzúráról legendák keringtek, mindenki tudta, hogy a nyugati adókhoz küldött üzenetekkel gyorsan a szervek látókörébe lehet kerülni. Aki tehát itthonról postázott, tudatosan veszélyes játékot játszott, amelyben benne volt a rendszerrel való egyéni szembeszegülés vagánysága, de kockázata is.” (Szilágyi, 2017)

Dolgozatom célja annak a bemutatása, hogy milyen szerepet töltött be a Szabad Európa Rádió és a *Teenager Party* című műsor a Kádár-korszak fiataljai számára. Azt vizsgálom, hogy minek köszönhette a program átütő sikerét, valamint hogy hogyan reagált a könnyűzene térhódítására a pártállam, felvehette-e a versenyt a külföldi rádióadók népszerűségével a Magyar Rádió, illetve Komjáthy György hasonló, ám a párt ellenőrzése mellett működő műsora. Mivel az OSA Archívumban található legkorábbi hallgatói levelek 1971-ből származnak, az elemzés során erre az időszakra fordítottam kiemelt figyelmet. Kutatásomhoz az archívum anyagai, korabeli sajtócikkek és a vonatkozó szakirodalom tanulmányozása mellett a korszak zenei kultúráját jól ismerő történészekkel, zenészekkel és rádiós szakértőkkel folytattam interjúkat. Elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy a progresszív rockzenétől a „rágógumi-popig” terjedő skálán kinek mi a személyes véleménye, benyomása az egykori rádióműsor zenei minőségéről.

Az interdiszciplináris kutatási munka azért is volt fontos számomra, hogy készülő rövid dokumentumfilmemben a rádióműsor történetét hitelesen örökíthessem meg.

⁴ A kutatói munka során felvett interjúkat a következőkben név és az évszám jelölésével hivatkozom, például: (Szőnyei, 2022). A pontos dátumok és címek az irodalomjegyzéket követő listában olvashatók.

⁵ A 22 napra becsült időtartam „ma már másodperceke redukálódott”. (Sávoly, 2022)

⁶ „A Teenager party azóta fogalom lett nálam és baráti körben egyaránt. Meghallgatása beletartozik a család programjába, mint a vasárnap délelőtti templombajárás.” – vallott egy levélíró. (Ekecs, 1996: 170)

2. A Szabad Európa Rádió – hírversenytől a könnyűzenéig

„Itt a Szabad Európa Rádió, a Szabad Magyarország hangja!”

A Szabad Európa Rádió (SZER) történetének felvázolásával célokom annak a kontextusnak a bemutatása, amelyben a *Teenager Party* ötlete megszületett, és a SZER a hazai fiatalok számára a nyugati popkultúrához való hozzáférés legfontosabb forrásává vált. A dolgozat terjedelmi keretei és fókusza miatt nem foglalkozom például olyan izgalmas kérdésekkel, hogy mennyiben valósult meg valójában a SZER célkitűzése, a *tárgyilagos igazság stratégiája*,⁷ mi volt a CIA anyagi finanszírozásban betöltött szerepe, voltak-e beépített munkatársak a budapesti belügyi szervek részéről, vagy milyen felelőssége volt a Magyar Osztálynak az 1956-os forradalomban.

A rádió története egészen a második világháború végéig nyúlik vissza. A viláégés utáni években Kelet-Közép-Európa országaiból sokan disszidáltak a sztálinizáció következtében, jelentős részük az Egyesült Államokba vándorolt ki. Ők az amerikai külügyminisztériumban jelentkeztek menekültként: papírokhoz, illetve munkalehetőséghez jutottak, míg a CIA (Central Intelligence Agency) kötelékéhez tartozó munkatársak fontos információkat szereztek tőlük az adott ország politikai helyzetét illetően – ezen hírek megosztásának igényéből született egy rádió létrehozásának ötlete.

A Szabad Európa Rádiót az Amerikai Kongresszus által létrehozott, 1949. május 17-én bejegyezett Szabad Európa Bizottság alapította azzal a céllal, hogy „általa megtörjék a szovjet övezetbe tartozó országokban működő kommunista hírmonopóliumot, tehát az itt élő milliók másfajta tájékozódási forráshoz is hozzájuthassanak.” (Országos Széchényi Könyvtár, 2016) (Szőnyei, 2022) A Szovjetuniót megjárt amerikai diplomata, George Kennan fogalmazta meg a feltartóztatás elvét, amelynek egyik eleme a lélektani hadviselés – ennek kapcsán tudatosult az amerikai politikai vezetésben, hogy a rádió valójában a hidegháború egyik eszköze lehet. (Simándi, 2022) A rádiózás tehát a hírversenyről szólt, amelynek alapja a gyorsaság: elsőként értesíteni a hallgatóságot olyan eseményekről, mint a Holdra szállás, a Prágai Tavasz, a lengyel szükségállapot, az 1972-es müncheni olimpián az izraeli sportolókat ért terrortámadás, vagy ’86-ban „a politikai okokból napokig elhallgatott csernobili katasztrófa”. (Elekes, 2017)

⁷ (Simándi, 2005: 23)

A bizottsággal tárgyalva sorra alakultak a *nemzeti* osztályok (cseh, lengyel, román, bolgár, albán), a magyar adások indításáról az emigráció vezetőjeként Varga Béla tárgyalta.⁸ A Szabad Európa egész napos, magyar nyelvű adását 1950-től, New York-ból sugározta. A tengerentúlról történő műsorszórás azonban rendkívüli költségeket emésztett fel: a tekercsekre felvett anyagokat repülőn Athénba küldték, onnan pedig egy hajóra, amely – hogy az országok felségvizeit ne sértse – a partoktól egészen távol sugárzott. Emiatt döntöttek egy nyugat-európai központ létrehozásáról. (Simándi, 2022)

2.1. A Magyar Osztály

„Hát így. Keep smiling.” – Márai Sándor: Halotti beszéd

Szimbolikusan 1951. október 6-án, a magyar szabadságharc vértanúinak emlékünnepén indította be adásait a rádió müncheni Magyar Osztálya, amelynek első igazgatója, főszerkesztője Dessewffy Gyula volt. Ekkor hangzott el az amerikai külpolitikai célkitűzéseknek megfelelő, ünnepélyes jelmondat: „...az igába tört népeket ki kell szabadítani végzetükből, és e nagyszerű kötelességnek a mi pirinyó mikrofonunk a leghatalmasabb eszköze, éljünk hát vele!”. A Possartstrasse 9-es számú lakásból 1952 márciusában költöztek át az Englischer Gartenben lévő épületbe. (Simándi, 2005: 10-23)

A szlogen minden órakezdéskor megismétlődött: „Itt a Szabad Európa Rádió, a Szabad Magyarország hangja!”, majd hírek következtek. A világpolitikai híreket a nagy hírügynökségek (UPI, AP, Reuter) angol nyelvű jelentései alapján állította össze a szerkesztőség. A rádiófigyelő, úgynevezett Monitoring vagy Lehallgató Osztályon pedig a budapesti Kossuth rádió adásainak szövegét követték és gépelték le a felvett hangszalagról – ezekből születtek a napi kommentárok. (Ekecs, 1996; Simándi, 2021)

Gallicus, vagyis igazi nevén az alapítótag Győri (Mikes) Imre az egyik leghallgatottabb műsornak számító *Reflektor* szerkesztője volt – politikai kommentárjai mellett népszerű volt például Bálint gazda (Czupy Bálint) műsora, a kommunista vezetőket bíráló *Fekete hang*, valamint Gedeon Sándor (Körösi-Krizsán Sándor) *Lássunk tisztán!* című programja. (OSZK, 2016; Ekecs, 1996) A Magyar Osztály egész műsorstruktúrája a hazai eseményekre épült: „ez különböztette meg a SZER-t minden más nyugatról magyar nyelven sugárzott rádióadástól. Tehát a BBC-től, az Amerikai Hangjától, a Deutsche Welle-től, a párizsi rádiótól.”. (Simándi, 2021)

⁸ Az Európában lévő nemzetiségi problémák említését kerülve az amerikai vezetés szándékosan nem a nemzetiségi szót használta. (Simándi, 2022)

Ekecs Géza 1949 őszén menekült Párizsba, ahol elmondása szerint kis, piszkos panzióban sikerült szobát bérelnie. Író- és sokszorosító gépet szerzett, munkája emigráns újságok szerkesztése volt, továbbá külső munkatársként dolgozott a párizsi magyar rádiónál. A svájci emigráció olyan alakjai is felkeresték, mint gróf Dessewffy Gyula, aki akkoriban a *Látóhatárban* c. irodalmi lap⁹ főszerkesztője volt. Ő hívta a Münchenben induló új rádióhoz, ahol Ekecs lett a Magyar Osztály legfiatalabb munkatársa. Otthoni hozzátartozóit féltve ő is rádiós álnevet választott: így lett Ekecs Géza Lászlóból „Cseke László”. (Simándi, 2021)

Bár az eredeti cél nem változott, 1953 után, Sztálin halálát követően az általánosabb enyhülési folyamatot tükrözve „a SZER vezetése kevésbé támadó politikát fogalmazott meg”. (Simándi, 2005) A műsorpolitika jelentősebb revíziójára az 1956-os események következtében került ismét sor – Ekecs első kézből értesült a forradalom eseményeinek szinte minden pillanatáról. (Elekes, 2017)

A rádió kezdettől fogva közvetítő szerepet is betöltött háborús menekültek és hátramaradt rokonaik között. A *Zenés üzenetek* c. programba „a Felvidékről, Délvidékről, Erdélyből, Jugoszláviából is érkeztek kérések”, különböző jeligékre dalok lejátszását kérve. 56 után pedig, amikor majd 200 000 ember elhagyta Magyarországot, a családtagok közt a SZER biztosított egyfajta kommunikációs lehetőséget.¹⁰ (Simándi, 2005) 1959 májusában aztán beindult a rádió egyik legnépszerűbb műsorává váló *Teenager Party*, amelyet Ekecs Géza szerkesztett: elmondása szerint a program feladata „az 56-os trauma feledtetése” volt. (Borbándi, 1996)

Az ő nevéhez fűződik a 60-as években indult *Forgószínpad* című magazinműsor is: szignálja a „Visszatértek a boldog napok!” refrénű dal lett. (Ekecs, 1996) „Ez jól kifejezte a Rádió elhivatottságát: a hallgatókat pozitív életérzéssel eltölteni, derűs, könnyed, de tartalmas műsorokkal feledtetni az otthoni hétköznapi nehézségeit.” – mondja Elekes István, egykori kolléga. (Elekes, 2017)

A rádió 1993. október 31-én szűnt meg. A *Fekete Doboz* felvételeiből készült *Délutáni randevú* (rend.: Elbert Márta) című dokumentumfilmben Ekecs így fogalmazott: „Ami célunk az, hogy feleslegessé tegyük el magunkat. Ha Magyarországon kialakul egy olyan társadalmi rend, ahol van több rádióállomás, nem csak egy központi állami, ahol van többféle pártérdekeltségű újság, és a pártújságok mellett van független napilap, tehát a tájékoztatásnak sokoldalú lehetősége van, akkor szépen be kell csukni, megköszönni a hallgatónak a bizalmát.”.

⁹ Az emigrációban „lehull nevedről az ékezet” – ez a lap jelentette meg először Márai Sándor Halotti beszéd c. versét is. (Sávolly, 2022)

¹⁰ Az emigráltak nem írhattak levelet Magyarországra: a postát szigorúan ellenőrizték, így felfedhették hollétüket, másrészt a külföldi kapcsolatok a címzetteket is kompromittálhatták. (Takács, 2022)

2.2. Rövidhullám, zavarás

”Elkészítettem egy vevőt, de sajnos a szabadeuroparádiót nem bírom vele venni, nem jön be, ezért kérem tudja meg kollégájától, hogy mennyi menet kell az oscilátor tekercsre és mekkora forgó.”¹¹

A rádiós műsorsugárzás alapvetően a középhullámú sávra hagyatkozik, nagyobb távolságú összeköttetésekre viszont a rövidhullámot használják. Így a külföldi rádióadók is ezen sugároztak, a Szabad Európa Rádió a 19, 25, 31, 41 és 49 méteres sávon. (Simándi, 2005: 20) „A különböző frekvenciasávokon más terjedési viszonyok vannak: a hullámjelek különbözőképpen terjednek napszaktól, időjárástól, úridőjárástól függően, ezért sugároztak több frekvencián.” (Takács, 2022)

1949-ben a nyugati és keleti blokk különvált: két szervezet határozta meg, hogy a rádióállomások milyen frekvenciasávon működnek, a nyugati (CCIR) és a keleti (OIRT) norma pedig egymástól eltérő tartományt szabott meg. (Takács, 2022) Ezért itthon „a háború előtt és után az Orion, a Philips, a Telefunken, az Eka, a Standard és a Videoton által gyártott detektoros, csöves készülékek még nem voltak alkalmasak rövidhullámú adások vételére”. (Simándi, 2005: 39) A legnépszerűbb típus sokáig a *Néprádió* volt, amelyen csak két középhullámú adót lehetett állítani (a Kossuthot és a Petőfit), a SZER adásainak vételére alkalmas rádiókat folyamatosan fejlesztették ki. (Sávolgy, 2022) (Simándi, 2005, old.: 39) Megjelentek a tranzistoros táskarádiók is, 1972-ben például már a népszerű szovjet VEF 206-os modellen is foghatták a *Teenager Partyt* az általam vizsgált időszak levelezői. (Kollár, 2009)

A Szabad Európa hallgatását persze elvileg tiltották: a magyar politikai vezetés jelentős teljesítményű országos rádiózavaró hálózatot építtetett ki – zavarásirányító központ működött például Budapesten a Magyar Posta épületében és a diósdai rövidhullámú adóállomáson is. (Simándi, 2005) Ennek technikai részleteiről a diósdai Rádiómúzeumban önkénteskedő Takács István villamosmérnököt kérdeztem: „81-ben amikor katona voltam, még nálunk is volt olyan feladat, hogy egy 1 kW-os rövidhullámú adóval a Szabad Európa egyik frekvenciájára hangolva készenlétben álltunk – volt benne egy zavaró zaj generátor, ami rá volt kapcsolva az adóra és amikor felszóltak telefonon a központból, hogy most van egy olyan műsor, amit nem hallhatnak az emberek, akkor ez iszonyatos teljesítménnyel sugárzott. A hegytetőről 50-60 kilométeres körzetben a mi jelünk jött be a rádióra, elnyomva a Münchenből érkezőt. Nálunk fehérzaj generátor volt: sziszegő, sisseregő hangot hallottál.” – mesélte.

¹¹ (OSA Archívum)

3. Indul a Teenager Party

„A te műsoroddal teljesen szinkronban vagyok”
„Én ugyanúgy mint több 10.000 fiatal rendszeres
hallgatója vagyok Teenager parti műsorának”¹²

Ekecs Géának 1959-ben, egy szerkesztői értekezleten mesélte András Károly kollégája, hogy nem bír a két tizenéves lányával, akik állandóan kislemezeket vesznek és egész éjjel a luxemburgi rádiót hallgatják (a paplan alatt). „Minden tiltás ellenére rendületlenül hallgatták az amerikai rock-zenét. Valami hasonló műsor talán sikeres lehetne Magyarországon is.” – vélte. (Elekes, 2017)

Az ötletet a műsorpolitikában bekövetkező nagyobb volumenű változások előzték meg, amelyeket a SZER-nél az 1956-os események tanulságaként vezettek be.¹³ A forradalom kudarca óta az amerikai vezetés kevésbé direkt politikai befolyást szabott meg és bővítette a kulturális tartalmakat, a zenei műsorok többségbe kerültek. (Sávolgy, 2022) Ekecs Géza közreműködésével indult például a *Jazzforum*, a *Slágerparádé* és a *Filmkrónika*. (Ekecs, 1996: 75; Zavacká & Vajda, 2016) A fenti beszélgetés alapján pedig megszületett az első magyar nyelven sugárzott disc-jockey műsor ötlete: a *Teenager Party* címre keresztelt ifjúsági program első adását 1959. május 31-én sugározták, vasárnap este 21:10-kor, 35 percben. A műsor szignálja a *Wenn die Conny mit dem Peter* (NSZK, 1958) c. film főcímdala volt.¹⁴ (Ekecs, 1996: 77) "Itt a Szabad Európa Rádió a 16, 19, 25, 31, 41 és a 49 méteres rövidhullámon. A mikrofonnál és lemezjátszónál Cseke László. Jó vételt és jó szórakozást a *Teenager Party* mai műsorához." – kezdődött a műsor Cseke jellegzetes hanglejtésével.

Az időzítés kiválónak bizonyult: a fiatalok érdeklődése óriási volt az új nyugati zenei irányzatok, szólóénekesek és együttesek iránt. (Borbándi, 1996) „Nem lehetett volna egy ilyen műsort szerencsésebb időben elkezdeni. Hogy én lettem az első, aki magyarul ezzel a műfajjal próbálkozott az egy szerencsés véletlen.” – mondta Ekecs.

Az 1960-as évektől kezdve a *Teenager Party* sikerét látva nyitottak egy másik nagyon közkedvelt „zenei ablakot”: a *Délutáni randevút* minden hétköznapi délután 15 és 18 óra között

¹² (OSA Archívum)

¹³ „Ne feledjük, amikor útjára indul Cseke László Teenager Party-ja, három évvel vagyunk a forradalom leverése, egy évvel Nagy Imre kivégzése és két évvel a KISZ „zászlóbontása” után. Több osztálytársunk „disszidált” a szüleivel, és Mécs Imre elbeszélése nyomán tudom, hogy a börtönben a foglyok *A pancsoló kislányt* hallhatták naphosszat a néprádióban.” – nyilatkozta Pogonyi Lajos a Népszabadság 1999-es cikkében. (Pogonyi, 1999)

¹⁴ Ez az időkeret később 40 percesre bővült és hétfőn (19:10), kedden (09:10), csütörtökön (12:10 és 15:10) ismétlés következett. (Ekecs, 1996: 77)

sugározták, élőben. Ekecs Géza elsősorban a szerkesztője volt, a műsort gyakran nála fiatalabb kollégái vezették: Erdei (Záboji) Péter, Bárdi (Balogh) István is hozzájárultak a zenei kínálat alakításához.¹⁵ (Legát, 2017) Mindkét program alapvetően kívánságműsor volt, ahol a hallgatók kedvenc beat/pop/rock zenéjüket kérhették levélben – az adásban zömében külföldi beatzene került lejátszásra, de akadtak magyar szerzemények is. „Amikor még Magyarországon Mikes Éva, Sárosi Kati és Német Lehel voltak a sztárok, Cseke László a Teenager Party-n már lejátszotta a legújabb Beatles, Rolling Stones, Spencer Davis Group, Manfred Mann, Herman’s Hermits számokat, melyeket itthon sehol máshol nem lehetett hallani.” (Kubicsek, 2017)

Ekecs ifjúsági műsorai hihetetlen népszerűsége tettek szert. A *Teenager Party* egyrészt kitöltötte a kortárs beatzenéhez való hozzáférés hiányát – elkezdődött a Beatles-korszak, a csúcson járt a „Nyugat” és „Amerika” álmképe. (Zavacká & Vajda, 2016) A SZER kihasználta kiváltságos helyzetét, hiszen minden nehézség nélkül jutott hozzá a nyugati lemezújdonságokhoz, jó összeköttetésben volt a nagy lemezkiadókkal.¹⁶ (Borbándi, 1996: 310) Noha a műsorban eleinte kizárólag külföldi előadók szerepeltek, sikerének titka éppen a „magyar tolmácsolás” volt: Ekecs tartalmilag tovább gazdagította műsorát, lefordította a legfrissebb könnyűzenei híreket, életrajzi adatokat osztott meg a zenekarokról. (Legát, 2017) A rádiózás ezen stílusát – amely egybeforrt nevével – a nyugat-német amerikai zóna rádiójától (RIAS), valamint olyan független nyugati rádióktól leste el, mint a Radio Luxembourg vagy a francia Europe Un. „Szenvedélyem lett a rádiózás” – mesélte. (Ekecs, 1996: 76)

Az 50-es évek elején, a SZER indulásakor másrészt még egyáltalán nem volt elterjedt az ifjúsági műsor koncepciója, illetve a tinédzser korosztály mint célcsoport. A fiatalok jártak táncházba vagy moziba akár kíséret nélkül is, rádiót azonban otthon vagy munkahelyen, általában felnőttekkel körbevéve hallgattak. A *Teenager Party* először épített (nevelő jelleg nélkül) a fiatalok rádiózási kedvére, megnyilvánulási igényére és érvényesnek tekintette az ő élettapasztalataikat, problémáikat. Egy túlideologizált rendszerben pedig a fiatalok számára felüdülés volt a kifejezetten politikamentes tartalom: hallgatták a rövidhullámú adót a zavarás miatti szörnyű vételi viszonyok és a párt erőfeszítései ellenére, amely igyekezett fenntartani ideológiai ellenőrzését a felnövekvő ifjúság felett. (Zavacká & Vajda, 2016) A 60-as években egyre nagyobb számmal érkeztek levelek, hiteles életképet közvetítve a korszak

¹⁵ A *Teenager Party* viszont továbbra is Ekecs személyes műsora maradt. (Ekecs, 1996)

¹⁶ A gyűjtemény nagyságát illetően a *Fekete Doboz* stábjának adott interjújában Ekecs így becsül: „LP (Long Play), vagyis nagylemezekből 39-40.000 felvételnél tartunk és az R45-ös lemezekből pedig 68-69.000-nél.” (Elbert, 2017)

Magyarországról: a kért zeneszámok és zenei hírek mellett a fiatalok beszámoltak egy-egy számukra fontos eseményről, szerelmeikről, diákcsínyekről. (Borbándi, 1996; OSA Archívum)

„Mit is jelentett akkor egy tanulónak, iskolás korú gyerekek hazamenni, a sarokba csapni a táskát és hallgatni recsegve ropogva, rossz vétellel ezt a zenét!” – merengett a lemezlovas. (Elbert, 2017) Sokan közülük nagyon komoly „rádiós tudásra” tettek szert: terjedtek az amatőr magnófelvételek, a lemásolt dalszövegek, saját interpretációk, valamint számtalan rajongói pletyka az imádott zenészekről. „A felnőttek elől rejtett, engedély nélküli tevékenységben való közös részvétel, beleértve a kockázatos, "veszélyes", "alternatív" információk megosztását, egy módja volt a gyermekkorból lázadó serdülővé válásnak.” (Zavacká & Vajda, 2016)

„Már a hatvanas évek derekától kezdve Magyarországon is virágzott a saját gyökereket eresztő rockkultúra: hosszú hajat növesztettünk, Scampolo-, Illés-, Kex-koncertekre jártunk, gyűjtöttük, másoltuk a magnófelvételeket, este hallgattuk a Luxemburgot, házibulikat rendeztünk, táncoltunk, zenét hallgattunk, minden gimnáziumi osztálynak megvolt a saját rockegyüttese. Amikor azután diákként hátizsákkal, farmernadrágban, autóstoppal kijutottunk Nyugatra (...) érdeklődve szívtuk magunkba a hippimozgalom utópiáit, s próbáltunk minél többet hazahozni a sokféle színes szubkultúrából, az élet egyre több területét átölelő új ellenkultúrából.” – emlékszik vissza a beatkorszak kibontakozására Klaniczay Gábor. (Klaniczay, 2003: 8)

Az ötlet a rádió amerikai vezetőségének is kedvére volt – Bede Istvánt, akkori osztályvezetőt idézve: „az amerikaiaknak nagyon tetszik, különösen a cím: *Teenager Party* – amerikai cím, de nem kellett lefordítani”. (Elekes, 2017) A műsor a magyar szerkesztőségen belül azonban nem aratott osztatlan sikert, hiszen a „kommunizmus elleni harc” igen kevésbé hatékony eszközének látták „ezt a hülye zenét” – utóbbi minősítés Gallicustól származik, aki egyébként nagyra becsülte Ekecs kulturális műveltségét. „Később beismerte, hogy akkor erre szükség volt.” – beszélt „a régi gárda” tartózkodásáról Ekecs Géza. (OSZK, 2004)

4. Cseke László postaládája (1971-72)

„Azért szörnyű klassz lehet magának!”¹⁷

A *Teenager Party* eleinte nem kívánságműsor jellegű adás volt. Ekecs elmondása szerint „hónapokon át a falnak beszélt”, a hallgatottságot semmilyen reakció nem mutatta. Az amerikai vezetés javaslatára adták meg a müncheni (8000 München 86, Postfach 625) elérhetőséget. Ez akkora lavinát indított el, hogy később nyitottak egy másik, londoni postafiókot is (BM Box 1300 London, West Center 1.). A beérkező postával és a levelek adásrendbe készítésével Kührner Ilona foglalkozott, a 16-os stúdióban pedig Ekecs egy személyben volt technikus, szerkesztő és műsorvezető. (Ekecs, 1996)

A következőkben az OSA Archívumban őrzött levelek és képeslapok közül az 1971-72-es év anyagát elemzem. Valódi kordokumentumok ezek, fő jellegzetességeik a nyelvezet, a zenei kérések, a mellékelt történetek, valamint a saját névvel történő aláírás helyett használt jeligék. Több olyan feltételezést hallottam, hogy egy-egy jelige valójában virágnyelven megfogalmazott politikai üzenet volt. Ezt egyrészt a történészekkel való beszélgetések sem támasztották alá, másrészt az említett időszakot vizsgálva saját tapasztalataim is azt mutatják, hogy az írások nem mutatnak túl önmagukon, legtöbbjük lényege tömören: „Szeretem a lányokat és a beatzenét.”. A levelek inkább azt bizonyítják, hogy a fiatal korosztályról lepergett a napi politika, az őket körülvevő társadalmi rendszer. Néhány mondat, jelző, vagy megállapítás érintett közvetlenül politikai témát – írta a műsorvezető, aki ezeket tudatosan mellőzte: a jeligék megírásához „15-16 évesnek kellett lenni és unatkozni a matematika vagy földrajzórán” – tette hozzá.¹⁸ (Ekecs, 1996)

Ezen dokumentumok legszembeűnőbb sajátossága épp az a fajta naivitás, amely megfigyelhető a jeligékben, az írásmódban, a gátlások nélküli megnyílásban, a megnyilvánulás elemi igényében, vagy a sokszáz tételt tartalmazó zenei kérésekben.

¹⁷ (Ekecs, 1996: 196)

¹⁸ „Nagyon kevés direkt politikai jeligét kaptam. Az egyik így hangzott: „Szeretnék Kádár János akasztófája alatt sámlí lenni”. Maradt az, hogy Sámli.” – emlékezett vissza. (Ekecs, 1996: 83)

4.1. Levélírók

„S nekem létszükséglet, hogy megkapd a leveletem s válaszolj rá”

A kelet-európai titkosszolgálatok persze figyelték az SZER-nek címzett postát, „ugyanis itt nálunk nem szeretik a Münchenbe címzett leveleket” – a fiatalok is alátámasztják, hogy meglehetősen nehéz volt levelet sikeresen kijuttatni Magyarországról. Sokan a határokon túlról próbálkoztak: Jugoszlávia, az NDK vagy Lengyelország területéről. (Ekecs, 1996) Többen kifejezetten utaltak az akadályokra: „A Magyar Posta elég kegyetlen!”, „addig írok még meg nem kapod”, „elég sok levelet írtam mostanában, de idáig még nem sok ért oda”, „Három ugyanilyen levelet küldök: remélem az egyiket megkapja” vagy „A levelet nehéz kijuttatni Magyarországról (...) ha valaki megy Jugóba az osztályból, megragadom az alkalmat, hogy küldjek levelet.”.

A környező országokból érkező posta jelentősebb része valójában az ott élő magyar kisebbségtől származott: a műsort hallgatták Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában és Ukrajnában, még a nem magyar osztálytársak, barátok körében is népszerűvé vált. (Zavacká & Vajda, 2016) Ahogy tanulmányában Zavacká és Vajda is kiemelte, az OSA Archívumban megtalálható levelek közül jelentős mennyiségű származik a Csehszlovákiában élő magyar kisebbségtől: erre utalnak a postai bélyegek, az írásmód enyhe különbözősége vagy a nyilvánvaló nyelvi nehézségek, illetve olyan konkrét megnyilvánulások, mint „egy csehszlovák lány”, „mi csehszlovákiai fiatalok vagyunk és hallgatjuk az ön mindent megérő műsorát” stb. Az amerikai vezetés elvárása szerint a nemzetiségi kérdések feszegetése a rádiónál tabunak számított. (Ekecs, 1996) Az ilyen levelek eredete ezért sem került az adásban említésre, másrészt Ekecs tisztában volt a levélfeladás kockázatosságával: a kérés ellenére olykor mégis megadott személy- és településneveket egyébként sem olvasta volna be.

A levélírók döntő többsége így valamilyen jeligével azonosította magát – a választott „avatórok” jórészt együttesek, dalcímek (akár több egyben), keresztnévek és ahogy az egyik példa találóan összefoglalja, a „Szerelem, szesz, szabadság” témák kreatív variációi voltak. Ez persze attól is függött, hogy a zeneszámokat kinek kérték: egy szeretett személynek („Juci dörög az ég villámlik, nem lesz eső szerelem igen!”, „Ditta, az aknavető lány”), barátnak („Ezt véd ki ha jó kapus vagy Tamás”, „Sebaj Ajti! Megyünk Ámerikába”), egy nagyobb társaságnak („Gordonológusokhoz, avagy mindenki hallgassa Julius barát popmiséjét”, „Samu, Lajcsi, és Ellen jobban szeretik a sört mint a nagymama hideg kakaóját”), vagy saját maguknak.

A furfangosabb példák, mint „A megszerezhetetlen piros Jávás, aki 100km/h sebességgel hajt át a szívdobogásomon” vagy a „Vár minket a Lordok háza, de Gézáék egy pillanatra lemaradtak az alagútban” mellett többen – lásd a „Tartalmas zene a jó” szignó – nem bonyolították túl a feladatot. Sokan visszatérő levélírók voltak: „A jelige a szokásos Sabine legyen”.

Mick Jagger a romlott szép isten
Az ajkai bányász futball csapata új panoráma buszt kapott
Andrisomnak, kárpótlásul
Szeretem a szőke srácokat és a Metrót
Surprisingly enough – we did it
A piros kravátlis gyilkos
Dohányzó szentjánosbogarak
A Bee Gees együttesnél csak Ilonkát szeretem jobban
All things must pass but never ending song of love in Orgovány
Gyertek a fekete boszorkányszombatra
Adjatok pénzt, hogy elköltsem! Éljenek az egoisták!
Nyári szerelem
Részeg kutyák
Elektromos temetés
Borira vártam, de az Erzszi jött
Underground, sunshine, avagy hajrá honvéd
Boldog lehetnék, de fáradt vagyok
Message from Gentleman Joe
Ki lesz veled ha meghalsz
Zeppelin nap
Speci, Olaj és Sola a Dunakanyar rémei
Tért hódít a papírkipufogó, avagy Mártikának kékek a szemei

A jeligék mögé iskolások, gimnazisták, munkás fiatalok és főiskolások rejtették kilétüket – főként tizenévesek. Ezt Ekecs is kiemelte a *Teenager Party* „nagykorúvá válását” ünneplő 1977-es emlékműsorban: „Az angol szóban benne van a program lényege: a tizenévesekhez szólt és szól ma is. Az angol nyelvben, mint tudjuk, 13 és 20 között *teen* szótaggal végződnek a számok, például thirteen, fourteen, nineteen, vagyis tizenkilenc. A twenty, a húsz már nem.”. (Cseke, 1977) Bizony, húsztól felfelé akkoriban már nem számított valaki túlságosan fiatalnak, többen bánkódtak is emiatt: „Nagyon kérem teljesítse kívánságomat, ha örömet akar szerezni egy fiatal szívnek, bár már 19 éves vagyok – sajnós.”. A családalapítás is általában jóval hamarabb következhetett: „feleségem 21 éves” hangzik egy jelige, egy lány pedig Cseke által köszöni meg, hogy „23 évesen anya lehetett végre”. Egy összetört szívű srác így vallott helyzetéről: 18 éves, a lány viszont kicsivel több 20-nál – ez számára egyet jelentett azzal, hogy köztük legfeljebb barátságról lehetett szó.

Cseke László egyfajta apa figura volt a szemükben, akihez (azonban) bizalommal fordulhattak, valamennyien kendőzetlen őszinteséggel nyilvánultak meg: „Ne haragudj, hogy tegezlek, de te vagy a legjobb rádiós barátom... biztos az apám lehetnél. Én 18 éves vagyok ezért tanácsot kérek tőled.” „Cinkosok voltunk éveken át egy felnövő generációval.” – fogalmazott Ekecs. (Ekecs, 2004) A fiatalok összességében teljesen fesztelenül tárulkoztak ki, a levélírást bizonytalanságaik, lelki problémáik, válságaik kiöntésére alkalmas lehetőségként ragadták meg – „én már olyan régen hallgatlak, hogy még ha nem is láttalak soha olyan közeli barátomnak véllek”. „Drága Jackie (László), szeretem a te hangodat. Maga nős?” – hajlott ez a képzelte barátság egy esetben plátói szerelembe.

4.2. Nyelvújító

„korszakalkotó ötletem van”
„de először elfogok originálba mesélni egy viccet”

Közös, elemi sajátosság a nyelvtudás általános hiánya. A sikeres címzés bizony nem csak „a Magyar Posta kegyetlenségén” múlt: a „Müntyhen” vagy „Münkhen” 86 után gyakran következett „Posztfaksz”, „Pósztfá”, „Postfákt”, esetleg „Post Pach” vagy „Poschfath”, „Germánia” (vagy „Westcentel 1.”, „Gread Británia”). „Remélem jól írom a címed, de nagyon recsegett a rádió és nem jól értettem” – szabadkozott valaki. Hát igen, a postai cenzúra és a nem mindig kristálytisztá vételi viszonyok mellé gyakran további kockázati tényező társult.

Az egyszerű „Tisztelt/Kedves Cseke László” mellett rengetegféle megszólítási forma olvasható. Ez persze eleve attól függ, hogy a magázódás vagy a tegeződés mellett döntöttek-e. Sokszor bizonytalanok voltak a helyzethez illő formában – mégis csak egy iskolás kamasz ír Münchenbe egy ismert rádiós szerkesztőnek (akit személyesen majd 30 év elteltével láthatott először: egyesek fiatalnak, mások idősebbnek képzeltek). „Úgy határoztam, hogy tegezni foglak... valami úgy súgja, hogy egy fiatalokhoz szóló műsort öregember nem vezethet.” – vélte egy tinédzser, de többen választották a „Tisztelt Laci bátyám”, „Kedves Laci bácsi”, „Drága László bácsi”, „Kedves drága Lacibácsi!” megfogalmazást. A hivatalos hangnemű „Tisztelt Szerkesztő úr!” mellett rengeteg jóval közvetlenebb és bizalmasabb megnyilvánulás is olvasható: „Szia Laci bácsi”, „Szervusz Laci bá!”, „Szevasz Laci, üdvözlünk”, „Kedves Lackó”, „Kedves Lacikám”, vagy „Cső Laci bácsi”, „Hey Laci”, „Hello my dear László!”, „My dear László, Remélem kellemesen töltötte szabadságát és azt is remélem, hogy náthája hamarosan elmúlik.”.

Ahogy gyakran szólították ironikusan „Mesternek”, egészen spontán variációk is születtek, mint az „Üdv Néked, Imperator”. „Ez nagyon tré.” – öntötte szavakba véleményét egy hallgatótársam most, 2022-ben, amikor készülő dokumentumfilmemhez olvasott fel egy levelet. Ez is szemléletesen mutatja, hogy egy mai szemmel nézve nagyon más köznyelvre kell gondolni. Meglehetősen anakronisztikus lenne, ha valami olyasmit mondanánk, hogy „ezt a melódiát okvetetlen játsszad le nekem Spotify-on”, miközben „beafkázunk” egy kocsmába vagy „presszóba”, vagy szimplán csak „meresztünk” az utcán. Az is elég valószínűtlen, hogy sétahajókázásra megyünk és egy barátunk így szólal meg: „A kislányt, aki jó nálam, a szemközti galeriből is szúrják.”

A szleng „sajátos beszédmód, attitűd”, gyakran „a lázadó magatartás nyelvi kifejeződése”. „Tápláló forrásai a különféle zsargonok, argók, a nyelvjárások, maga a köznyelv, valamint az idegen nyelvek.” (Fenyvesi et al., 1999) A levelek nagyrészt élőbeszédszerű, csapongó, szórakozott, olykor zilált, feldúlt, kamaszos szövegek, tükrözve íróik hangulatát,¹⁹ olykor viszont érezhető a szerző igyekezete, hogy egy kívánt képet közvetítsen magáról – egyesek költői babérokra törtek és alaposan átgondolt, megkomponált művek hagyták el tollukat. Bár „a (jó) szlengnek, akárcsak a (jó) költészetnek alapvető nyelvi sajátossága az expresszivitás” (a kifejezési lehetőségek megújításának igénye, a nyelvi eszközöknek a megszokottól szándékolatlan eltérő használata), jelen esetben inkább közhelyek variációiról van szó. (Fenyvesi et al., 1999) Olyan jelkéket fabrikáltak, mint „Akkor december volt és fagyos tél.”, vagy „Vitorla nélkül az élet viharában”. Előfordultak költői jelzők, hangulatfestő szavak: „A kellemesen eltöltött órák gépiesen elevenedtek fel előttem”, valamint kicsinyítőképzők: „1972. június 17-én 16.30-kor Aranyos Mártikával a tulipánkák között a boldogság felé pillantgatunk”. „A szlengben és a költői nyelvhasználatban egyaránt fontos szerepet játszik a túlzás és kicsinyítés.” (Fenyvesi et al., 1999) A „tulipánnyílás ideje” egyébként többeket megihletett, a „pillantgatás” pedig ugyanolyan eufémizmus lehet, mint a közös „rözségűjtés”. Valaki a hódmezővásárhelyi Sarokház presszóból, „félíg lehúzott redőnyű ablakok mögül” ír, „kint sötétpiros rózsák nyílnak – gyönyörűek – és a zenegépen egy olasz szám forog”. Egy kis cigarettafüsttel megtoldva akár egy B-kategóriás film-noir producerének figyelmét is felkelthette volna.

„Fagyos szentimentalizmus” ezt tovább fokozta, mondatába dalcímet szöve dramatizált egy dialógot: „Barátom jön felém s olyan mint *a halványabbnál is fehérebb árnyék*²⁰. Én: Mi történt veled? olyan rosszul nézel ki. Ő: Én már soha többé nem lehetek szerelmes. Én: Ne bánd.

¹⁹ Emiatt gyakran a tájsház is „kihallatszódik”, például a személyes névmások („ötet”, „engemet”) használatában.

²⁰ A Procol Harum nevű angol rockzenekar A Whiter Shade of Pale c. számának fordítása.

elvonul a vihar, felszáradnak a könnyek.”. A zsenge életkor nem tántorított el olyan univerzális életigazságok megfogalmazásában, mint „A szerelem mindentől többet ér és győz.”, vagy „Nem biztos, hogy az szeret igazán aki vallja hogy szeret, hanem az ki titokban de tiszta szívből szeret igazán.”.

Valakinek sikerült a halmozás, fokozás és ellentét eszközeit egyetlen felkiáltásba sűrítienie: „Kérlek segíts, hogy napjaim ne szürkék legyenek, ha nem ragyogók és kékek, hogy várjak, s várakozásom ne legyen hiábavaló!”. Született olyan párosrímű kompozíció, mint a „Jucika csak arra kérlek, maradj mellettem míg élek”, Teca pedig egy egész verset fabrikált (részlet következik): „Miért van az, hogy forrón ejtünk könnyet, Mikor az esti szellő énekel”.

A leírt „Viszonthallásra” felülmúlhatatlan intermediális gesztus. Persze nem mindenki zárta így sorait, találhatók olyan verziók is, mint „Maradok Tisztelettel”, „Szia szia, puszi!”, „Grazie danke thanks merci kösz tak”, „Ciao salut tschüss bye bye”, „Kösz a jó műsorért, remélem segítetek ezekkel a számokkal is”, „Előre is hálás köszönet, a teenager party állandó hallgatója”, „Baráti üdvözléssel a távolból”, „Mégegyszer puszi és bye-bye so lang”. Vagy „Mint ahogy te szoktad mondani: Salut, Chauches (ez nem biztos h jó ilyen nyelven nem értek), Bye-bye!”. Ne maradjon ki a példák közül az „Üdvözetem és húsvéti jókívánságaimat küldöm innen Taplósfülpusztáról! Bye-bye!” sem. „Aláírás: Paul (ez én vagyok).”

4.3. Beatforradalomtól a progresszív rockig

„A-well-a bird, bird, b-bird's the word
A-well-a bird, surfing bird, brrrrrrrrpagh!
Aaah, bap-a-pa-pa-pa-pa-pa-pa-pa-pa-pa-pa-pa-pa-pa-pap” – The Trashmen: Surfin' Bird

A *Teenager Party* egyik hű – és némi zsebpénzzel rendelkező – hallgatója megosztotta saját módszerét: „Természetesen minden adásából magnóra veszem a legjobb számokat meg természetesen olyant ami még nincs meg. 73 szallagom van és négysávós magnóval dolgozom. Ugy készítem el a szallagokat, hogy az adás elején bekapcsolom a kétsávós magnót és az egész műsort rögzítem, majd amelyik szám tisztán bejött azt át másolom a másik magnetofonra.”

A hallgatói levelek böngészése mellett főként a Szőnyei Tamással, Bálint Csaba könnyűzenei újságíróval, zenészekkel és lemezbolti eladókkal készített interjúk alapján tájékozódtam a beatkorszak népszerű előadóiról, együtteseiről.

Minden levélíró megadta a számára legalkalmasabb időpontot, például: „úgy gondoltam hogy ha vasárnap küldenéd, úgy lenne a legjobb”, „augusztus 9-én szeretnék egy kis lemezparádét

hallani az én listám alapján”, vagy „Ha lehetne a kért számokat 1972. július 15-én szombaton a négyórás hírek után szeretném meghallgatni.”. Kicsit nyomatékosabban: „Neharagudjon rám amiért erőszakosan kérem, hogy a szombati, 9edikei minikivánságba sorozza be ezt a két számot.”. Több hasonlóan erélyes instrukció érkezett: „a számok lejátszása előtt számolj 3-ig”, „a csillaggal jelölt felvételekre különös hangsúlyt helyeznék, mindegyiket szalagra szeretném venni”, „Kérem, hogy tartsa be a felsorolást és minden héten konferálja be megfelelően a számokat! Köszönöm.”. Esetenként a számonkérés sem maradt el: „A megjelölt számokat régóta szeretném meghallgatni, de eddig még nem sikerült. Remélem most annál inkább.”, „Csak azért kértem ilyen kevés számot, hogy ezeket mind teljesítse!”, „Remélem most majd nem kell csalódnom.”, valaki pedig „elhűlve hallotta az iskolában”, hogy „már kedden lejátszotta a szombatra kért jeligét.”.

„Remélem a levelem a legjobb hangulatban találja önt” – elterjedt volt az elképzelés is, hogy a műsort valójában ők, vagyis a hallgatók szerkesztik, „Cseke bácsi” feladata pedig csupán az, hogy hátradőlve élvezze a muzsikát: „Szia, üdvözlettel, és jó szórakozást!” vagy „Azt hiszem, megérdemled te is a kikapcsolódást Johny Winterékkel!” – köszöntek el. Valaki jeligéjében még nevet is adott saját zenei összeállításának: „Dave Christian Show”. „Nagyon nagy öröm volt ez számomra, hogy egyelőre csak képzeletben megalkothattam ezt a műsort minden percét külön beosztva.” – írta egy zenehívő.

Mivel a küldeményeket Cseke stúdióasztaláig nem volt zökkenőmentes eljuttatni, ugyanazt a levelet gyakran több példányban is feladták, vagy egyszerre rengeteg számot kértek, „több napra valót szedtek össze”: „Régebben küldtem be egy 100-as listát de úgy látszik nem kapta meg, mert még a mai napig nem hallottam.”. Érkezett ezres nagyságú zenei kérés is: „Ha visszaemlékszik arra a bizonyos 700 címet tartalmazó listára, akkor rögtön ismerős leszek. A különbség most az, hogy új listám 1500 címet tartalmaz ... nem volt szívem kihagyni annyi jó számot.” (Ekecs, 1996, old.: 232) Aki taktikusan egyszerre több, de egymástól tartalmilag különböző levelet küldött, az azonos kézírás miatt bukott le. (Ekecs, 1996) Sokan pedig jó előre lefoglalták maguknak a kívánt időpontot, hogy biztosan sorra kerüljenek: „Ma 1970. október van. De én már február 6-ára szeretnék egy-két számot kérni.”.

A teljesség igénye nélkül szeretném felvázolni azokat a zenei irányzatokat és előadókat, amelyek szerzeményeit a *Teenager Party* hallgatói 1971-72-ben a leggyakrabban kérték. Ezekből készült az alábbi, a dalok megjelenésének sorrendjében (1965-1972) közölt „slágerlista”, a hallgatók írásmódja szerint:

Rolling Stones: Nem kapok elégtételt

Yardbirds: Még mindig szomorú vagyok

Troggs: Vad dolog
 Procol Harum: A halványnál is fehérebb árnyék
 Herman's Hermits: Ma nincs tej
 Shocking blue: Soha se házasodj vasútassal
 Monkees: Hívó vagyok, mert hiszek a szerelemben
 Tremeloes: Lehetséges, hogy éppenséggel a rossz idők a jók
 Cliff Richard: Kislány asszony lesz belőled
 Manfred Mann: Hatalmas eszkimó
 Jimi Hendrix: Feszültséggel teli hölgyek országa
 Bee Gees: Egymillió évig várok rád
 Led Zeppelin: Rengeteg szerelem
 Pink Floyd: Óvatosan azzal a baltával
 Beatles: Úgy legyen
 George Harrison: Én édes uram
 Uriah Heep: Asszony feketében
 Black Sabbath: Elektromos temetés
 Canned Heat: Rázd meg és törd szét
 Atomic Rooster: Az ördög válasza
 Ten Years After: Toporzékolás
 Mungo Jerry: Nyáridőben
 Creedence Clearwater Revival: Láttál-e már nagy esőt
 Hotlegs: Neandervölgyi ősemlék
 Deep Purple: Űrteher szállítás

Az említett nyelvtudásbéli hiányosságokat figyelembe véve nem meglepő, hogy az angol címeket akkoriban konzekvensen lefordították. Születtek persze olyan bátor próbálkozások is, mint a „Foxi Rézi”, az együttesek neveit illetően pedig „Di pörpör”, „Ges Whú”, „Crídens Crívóter”, „Bídzsís” és „Hatbex”. A magyar verziókat Ekecs is következetesen bemondta: míg Elvis *Treat me nice* c. számára például két megoldást is talált („Bánj velem tisztességgel”, „Légy jó hozzám”), olykor maga is gondban volt, hogy az olyan címet például, mint a *Let's make love* hogyan lehetne diszkréten fordítani. (Elbert, 2017) A korszellemhez illeszkedik a *Nem kapok elégtételt* visszafogott jólneveltsége is – a köznyelv persze ezt gyakran kikerülte, és egyszerűen „Getnó-t” mondtak. (Szőnyei, 2022)

A rock and roll nagyjai, Little Richard, Chuck Berry és Elvis „örökzölddé” váltak, ahogyan itthon még ekkor is hihetetlen népszerűségnek örvendett például a The Trashmen 1963-as *Hullámok hátán lovagló madár* című dala, öltönyben verdeső, gurgulázó frontemberével.

A listában szerepelnek az angol és amerikai beatzene nagy klasszikusai. „Lennon és McCartney korának leginvenciózusabb, a maga műfajában forradalmi újításokat alkotó és legtermékenyebb szerzőkettőse volt”, akik a Beatles élén „az évtized zenei párbaját vívták” a Jagger-Richard

szerzőpárossal a világelső címért. (Tardos, 1982: 29) A jelképes harcba a fiatalok is beszálltak, kialakult a „Beatles-esek” és a „Rollingosok” tábor: „Igazad van Paul. Elismerem a Rolling jobb a Beatlesnél. E néhány számot fogadd töllem szeretettel: Lord” – az írásból kiderül azonban, hogy igazából épp barátja a nagy Beatles-rajongó.

Ebben az időszakban olyan kérészéletű formációk is közkedveltek voltak, mint a slágertémákat egyszerű hangszereléssel csúcsra járató Creedence Clearwater Revival, vagy a sztártrióból álló, „kemény, progresszív muzsikát játszó” Cream. (Tardos, 1982)

A heavy-metal/hard rock születése is a hatvanas évek közepére, tehát a beatkorszak kezdetére tehető: a Kinks *Your really got me* (1964) c. felvételén már megjelennek a torzítók. „Van a Shadows, ami egy klasszikusabb beatzenekar, ott egy nagyon tiszta gitárhang szól, egy Cream vagy egy Jimi Hendrix pedig torz.” (Bálint, 2022) Hendrix színrelépése 66-ban igazi paradigmaváltást hozott. (Sebők, 1981) „Megjelennek a nagylemezek, ahol egy egész lemezoldal lehet egyetlen szám. A szabadságról szól ez az egész, a formában is az látszódik, hogy feszegetik a határokat, egyre hosszabbak a dalok, egyre több az improvizáció.” (Bálint, 2022)

A rádiós közönséget is elérte Woodstock szelleme: 69-ben Hendrix mellett például a Jefferson Airplane, Janis Joplin, Santana, Ten Years After, Joan Baez, Who, Canned Heat, Johnny Winter és a Creedence Clearwater Revival is fellépett. (Tardos, 1982) A „Gitárkirály” halála (1970 őszen) több levélíró meggrázott: „Ha lehetséges szeretnék választ kapni arra a kérdésre, hogy hol van Jimmi Hendrix? Halálhíre meglehetősen kellemetlenül érintett. Fiú létemre még el is pityeredtem.”.

A hetvenes évek elejére a beatforradalom kihűlni látszott, a diákforradalmárok beletörődtek a megváltoztathatatlanba – kiábrándultság, apátia lett úrrá a zeneszakmán is: az egykori hippik a vallás felé fordultak, feloszlott a Beatles, az olyan sztárok, mint a Beach Boys, a Stones vagy a Who klasszikussá váltak. A ’68-ban feloszlott, a Stones egykor nagy konkurenciájának számító Yardbirds zenekart Jimmy Page próbálta újjáéleszteni, aztán „támadt egy jobb ötlete”: megalakult a Led Zeppelin, a rockzene valódi megújítója. (Tardos, 1982) ’70-ben pedig sorra készültek az irányzatot követő supergroupok, a Black Sabbath, a Deep Purple és a Uriah Heep albumai, a rajtuk szereplő dalokat is nagyon gyakran kérték a levélírók. (Sebők, 1981)

„A hetvenes évek elején a rock másik legnépszerűbb stílusirányzata az ún. progresszív zene volt, amelynek gyökerei szintén a hatvanas évek közepéből erednek.” (Sebők, 1981: 58) Az akkor még ismeretlen Procol Harum 1967-ben jelentette meg *A Whiter Shade of Pale* c. kislemezét. A barokk vagy szimfonikus rockkal a Deep Purple is kísérletezett. Egyes hazai fiatalok szenvedélyes hallgatói voltak a „hideg stílusú zenei irányzatnak”, mások igényelték a

színeesebb palettát: „az a jó a műsorban hogy majdnem mindegyik szám progresszív ami most legjobban kell.. egy javaslatot tennék ha elfogadja tegye bele a műsorába a kemény vagy pokoli rockot játszó együtteseket”. Valaki szerint viszont „azzal a sok cincogással csappan a randevú hallgatótábora”. A progresszív irányzathoz tartozik a 60-as években Angliában induló Pink Floyd is: a hangszertechnikai újítások „új távlatokat nyitottak a rockzenészek előtt”: koncertjeiken a vízesés zajától a szívzörejekeken át az atombomba-robbanásig különféle hangzásokat keverték, kihasználva a quadrofónia térbeli lehetőségeit. (Sebők, 1981: 58-59) Az 1970-ben kiadott *Atomszívű anya* c. számukat rengetegen vetették papírra.

„Ma már lehet, hogy rétegzeneének hathat mondjuk egy Cream, egy Yardbirds vagy egy Jimi Hendrix, de akkor ez is a popzene része volt. Hát a 70-es évek elején Deep Purple-re táncoltak a diszkóban.” – vélte Bálint Csaba. Azon viszont meglepődött, hogy többen „a rock fenegyerekét”, Frank Zappát is szerették volna ezidőtájt a Szabadon hallani. „Azért ő minden időben progresszívnek számított” – tette hozzá.

A kívánságműsor jellegéből adódóan megfigyelhetők azért nagyobb ízlésbeli különbségek: egyesek – szó szerint – a középutat választották: a Middle of the Road *Chirpy Chirpy Cheep Cheep* c. slágere nagyon sokszor merült fel, „igazi rágógumi-pop”. „Nincs azzal gond, az könnyedebb műfaj, de az is kell” – írta egy fiatal. Ahogyan sokan olasz slágerek, például Morandi *Térden állva jövök hozzád* c. szerzeményét kívánták hallani, meg kellett hallgatni néha Szécsi Pál *Egy szál harangvirág* c. dalát vagy egy Adriano Celentano nótát Aradszky László interpretációjában. „A lemeztár portalanítása néha nem árt, mert a számok egytől egyig régiiek.” – hangzott egy panasz.

Volt igény a Jézus-rockra is: Tim Rice és Andrew Lloyd Webber *Jézus Krisztus Szupersztár* című, műfajteremtő rockoperája világsikerré vált, valaki kifejezetten „a megkorbácsoltatási jelenetet” szerette volna hallani. (Szőnyei, 2005) Jellemző, hogy a fiatalok nem mindig tudták a vágyott szám címét: körülírták, estenként még le is kottázták kérésüket.

Gyakoriak voltak a filmzenei kérések: 70-ben debütált az Egyesült Államokban az *Eper és Vér* (rend.: Stuart Hagmann), a *Love Story* (rend.: Arthur Hiller) és a *Zabriskie Point* (rend.: Michelangelo Antonioni).

A rádióműsor ebben az időszakban sok magyar felvételt is sugárzott. Az Illés-Metro-Omega „szentháromsága” mellett jelentős rajongótábora volt a Syconor és az Atlantis együttesnek, de említhetnénk olyan formációkat is, mint az LGT, Scampolo, Hungária, Juventus, Dogs, Syrius, Atlas vagy Bergendy. Egy levélíró kissé részrehajlóan interpretálta a zenetörténetet: „A zene Illésnél kezdődik és Little Richardnál végződik.”. Mások inkább Omega hívók voltak: „Az

Omegát kedvelem, de az Illés is jó.”²¹ Bálint Csaba véleménye szerint a Beatles-Stones ellentétnek zeneileg van ugyan némi alapja, de ugyanolyan „mondvacsinált dolog”, mint ennek „magyar megfelelője”, az Illés-Omega „harc”. „Talán azért alakult ki ez így, mert az Illés saját szerzeményekkel kezd el próbálkozni és nagyon termékeny, mint a Beatles, de aztán az Omega is ír saját dalokat és nem feltétlenül a Stones hangnemében.” Akadt persze, aki úgy vélte, hogy „felesleges annyi magyar számot játszani, hisz a Magyar Rádióban mindenki hallgathat eleget.”.

A zenei kívánságok mellett egyéb kérések is érkeztek: a nyelvtanulásban kértek segítséget, vagy Cseke közbenjárásával szerettek volna külföldre utazni, esetleg végleg nyugatra emigrálni.

²¹ A rajongótáborokra szakadást a beatzenéről készült első magyar dokumentumfilm, az *Extázis 7-től 10-ig* (1969, rend.: Kovács András) is szemléletesen mutatja. Fiatalok egy csoportja már órákkal korábban sorba áll egy Omega koncert előtt, de a kérdésre, hogy ezt más zenekarnál is megtennék-e, tömör válasz érkezik: „Soha.”. Egy másik társaság szószólója erre így reflektál: „Az Illésék csak kétféle szempontból jobbak az Omegánál: elsősorban zeneileg, másodsorban szövegileg.”.

4.4. Szerelem, szesz, szabadság

„Úgy látszik, ha az ember belelendül a sztorik írásába, nehéz abbahagyni”

A kért számokat szokás szerint élménybeszámolóval „hálálták meg” a hallgatók: „Sajnos mostanában nagyon kevés az időm a levélírássra, de azért ma szakítok időt arra, hogy önnek, ha röviden is, de írjak.” A mellékelt történetekben a szerelmi tematika túlsúlya figyelhető meg.

„Ő a Hotel Tihanyban londoner, én szobalány vagyok.”

„Tisztelt Laci Bátyánk! Magunkról röviden: fiatalok vagyunk és szerelmesek.” – a romantikus történetek jellegzetes vonása ez a tömörség, megismerkedéskor szinte azonnal eldőlt minden. A képlet: „Nekem az első pillanatban megtetszett és neki is tetszettem én.”. Egy lány Mosonmagyaróváron volt bevásárolni. Hazafelé felbukkant mellette egy srác, kölcsönadta biciklijét, azóta együtt vannak. Vagy: „Fázom és unatkozom – elmegyek! – Menj!” – és véget is ért egy kapcsolat. Egy srác a szomszédban lakó lánnyal szemezett, hajtogatott egy papírrepülő és ráírta a szárnyára, hogy nézzen ki az ablakon: „A lány kinézett. – Eljössz velem az Ifjúsági Parkban egy METRO koncertre? – kérdeztem. Nem! Veled nem! – mondta és bement.”

Persze nem mindenki kezelte ezt lezseren, sok szív „tört darabokra”: „Krisztina, a szemközti házból, megcsalt!”. „Egy éve jó nálam egy szőke, kékszemű srác. Azóta több fiút is bírtam, de annyira, mint őt még senkit sem. Akármit csinálhatok, ő nem vesz észre.” „71 július végén megismertem egy lányt, de ő csak játszott velem. Még ma is szeretem, de ő már férjnél van és gyereket szült.” „...nagyon rövid idő alatt megszerettük egymást. A kisleány szülei azonban ellenzik a dolgot. Hát ezért kell szerelmünket így befejezni? Cseke László? Válaszolj!!!” – olvasható egy elkeseredett levélben. Míg egyesek borúlátóak: „Találkoztunk de semmi értelme nincsen.”, mások optimistábban tekintenek a jövőbe: „Ha egy évet kibírtunk együtt, akkor még sokkal többet is ki fogunk bírni.”.

„Nyár volt. A hőség rettentő. Forrt a vérünk.”

A fiatalok jellemzően egy nyaralás alkalmával ismerkedtek össze: búcsúzáskor címet cseréltek, a papírdarabot azonban a szellő kisodorta a vonatablakon. Cseke Lászlón keresztül sokan próbálták ilyen helyzetek miatt egymással felvenni a kapcsolatot. Például az a fiú is, aki a 71 nyarán, Koncz Zsuzsa és az Illés pápai koncertjén megismert „kisleány” címét hagyta el.

„...az elmúlt nyáron a Fekete tenger partján nyaraltunk. Az idő csodálatos volt majd megsültünk a forró homokon és ekkor a Pueblo barátunkra gondoltunk aki inkább kályhát vett a térre az út helyett. Találkoztunk két csodálatos lánnyal akikkel nagyon jól éreztük magunkat sokáig szívesen emlékezünk még erre a nyárra.” Ekecs néha azért cenzúrázta a szövegeket, kijavított egy-egy szót, vagy áthúzott részeket: „Napozom a parton és mereven nézek egy lányt. ~~nagyon esinos és a teste is formás. talán a melle túlságosan kiesi. fiatal lehet nagyon. bámulom.~~” Persze nem mindenkinek volt lehetősége túlságosan eseménydús történetet megosztania, ezért gyakran egy teljességgel drámaiatlan helyzetet igyekeztek kiszínezni. Amikor már azt hisszük, hogy valaki autós emberrablásról ír, csak egy figyelmetlen, a célpontot eltévesztő sofőrről van szó, aki végül udvariasan elnézést kér és visszafordul. Ehhez hasonló vérszegény csattanója van az olyan helyzetnek, mint amikor egy fiú üdül valahol és nagyon megtetszik egy lánynak, de nem történik semmi, hiszen ő Mártikára gondol, aki otthon várja. Vagy amikor négy srác lemegy a Balatonra: „Útközben találkoztunk két lánnyal. Megismerkedtünk velük, s kiderült, hogy a lányok a mi kedves rokonaink.”. Egy atlétikai csapatversenyből sem lett sikertörténet: „...a versengés színhelye távolabb volt. buszjárat nem volt így kénytelenek voltunk teherautóval menni. Leértünk nagy nehezen de adigra CO2-vel telítve voltunk. Sajnos utolsó lettem.” Egy esetben pedig szimplán az utcára való „kiruccanás” is említésre méltó programnak számított: a srác Led Zeppelines ingében „lézengett jobbra-balra”.

„Én és barátaim egy eléggé elvont és különös magatartású társaságot képeztünk. Mindenünk a zene. Életfelfogásunk kissé dekadens, hogy miért erre most nincs idő.”

Jelentős mennyiségű beszámoló érkezett „presszói székektől elzsibbadt végtagokról” és kocsmatúrákról. Két barátnak nagy „szerencséje” volt: „Egy szép nyári napon megyünk az uccán. A haverom rálép egy üvegre. Jobban megnéztük, és nem volt más mint egy üveg skót whisky felbontatlanul. Gondoltunk egyet és kivittük a börzére. Ott hamarosan jó áron eladtuk. Még az nap este jól berugtunk mindketten az árából.”.

Született jópár banális, nonsense történet is: a „sztríten” sétáló társaság elé egyszer csak „hatalmas robajjal, meteoritként vágódik a földbe egy 2 méteres, hegyes jégcsap”, valaki „50 cm³ motorkerékpárjáról” szemléli a felnyíló vasúti sorompó által magasba húzott, pórázon tartott kecskét, két srác pedig véletlenül kigyújt egy motorcsónakot. Egy folyó holtágának közepén horgásztak, amikor egyikük cigarettára gyújtott és „hanyagul hátradobta az égő gyufát”. Azonnal kiugrottak a csónakból és megfogadták, hogy „többet ilyen műsorokat már nem fognak csinálni”.

5. Pártállam és könnyűzene

„Gimnazisták vagyunk és természetesen a beat rajongói. Tanáraink nem engedik a hosszú haj és a szűk nadrág viselését az iskolában.”²²

Legtalálébban talán a „nyugatmajmolás” kifejezés tükrözi a 60-as évek Magyarországának frusztrációját, azt az idegenkedést mindentől, ami nyugati kultúra, a hosszú hajtól kezdve a zene megszólalásáig. (Szőnyei, 2022) „A populáris kultúra ideológiailag nemkívánatos, kérdéses státuszú termékei a hatvanas évektől kezdve egyetlen esetben sem részesültek egyöntetű támogatásban vagy elutasításban, s jellemzően a kulturális skatulyák peremterületeire szorultak – a magyar viszonyokra alkalmazva: a tiltott és a tűrt, illetve a tűrt és a támogatott kategóriák határvidékére.” – összegezte Ignác Ádám a populáris zene megítélésének változásáról írt esszéjében. (Ignác, dátum nélk.) A következőkben nem a korszak könnyűzenei történetének és a hatalom álláspontjának részletes elemzésére törekedtem, csupán néhány példán keresztül a SZER, a Teenager Party, illetve a beatzene térhódítására adott politikai és társadalmi reakciókat szeretném bemutatni. A Magyar Rádiónál pedig új zenei műsor indult a fiatalok „hazai hullámhosszra csábítására”.²³

„Tisztelt Cseke úr, talán nem is tudja, hogy milyen „híres” ember lett idehaza! Sokat foglalkozik Önnel a sajtó.”²⁴

„Mire a társadalom többsége elfogadta a kádári konszolidáció játékszabályait”, „a beattal túl spontán és népszerű, tehát tömeges ifjúsági jelenség volt kibontakozóban – bár a korai magyar beatdalok nem a kirívó ellenzékiesség példái, a kialakuló trendet ideológiai és közrendvédelmi feladatként könyvelték el”.²⁵ (Szőnyei, 2005., old.: 181) A rádió mint uralkodó elektronikus médium és a párt kiszolgálója, a kultúrpolitikában sokáig kiemelt szerepet kapott. A magyar pártvezetés a forradalom leverését követő megtorlás korszaka után is élesen figyelte a SZER, mint nyugati, „fellázító” politikát közvetítő, „ravaszul kultúrába, könnyűzenébe csomagolt kapitalista propagandát sugárzó rádióadó”²⁶ tevékenységét. Diszkreditálására a rádió munkatársait Horthystának titulálták, a könnyűzene sugárzásában pedig „az apolitikus rétegek”

²² (Ekecs, 1996: 211)

²³ (Szőnyei, 2005: 181)

²⁴ (Ekecs, 1996: 203)

²⁵ A Spencer Davies Group 67-es, botrányba fulladó koncertje a Kisstadionban 56 óta a legnagyobb utcai ütközet volt Budapesten. (Szőnyei, 2005)

²⁶ (Szőnyei, 2005: 159)

befolyásolásának eszközét látták. (Csatári, 2015) (Pintér, 1966) Egy a SZER műsorairól írott '67-es pártbizottsági elemzésben olyan kritikai megjegyzések olvashatók, mint „a *Délutáni randevű* hallgathatatlan”, Cseke a lemezcímek beolvasásakor csupán „nyelvtudását fitogtatja”, a *Teenager Party* „változatlan”, néhány táncdalt, illetve Illés számot pedig „kényszerből” vesz át. (Csatári, 2015, old.: 11)

A hatvanas években valóságos sajtóhadjárat indult a SZER és a *Teenager Party* ellen: előszeretettel emlegették az amerikai titkosszolgálat állítólagos szerepét a beatkultusz terjedésében, Ekecs Gézát pedig CIA-ügynökként bélyegezték meg, aki „nem merő unalomból ösztökéli levélírára a fiatalokat”. (Legát, 2017; Diódsi, 1967) A szövegek kiemelten építenek a SZER „ellenforradalomban” folytatott „félretájékoztatásának” következményeire, valamint egyes munkatársak nyilas vagy horthysta múltjára. A Népszabadságban „leleplező” cikksorozat jelent meg a Szabad Európáról a Münchenben elutasított Pintér István újságíró tollából. Véleménye szerint „akit ma a SZER megnyer a Beatlesekkel, győzködheti majd Gallicus, Julián Pál, és a többi kommentátor az USA irányvonalának megfelelően – így okoskodnak a müncheni lélekmérgezők.” (Pintér, 1966) A gyakran előforduló „lélekmérgezés” csak egy példája a pártzsargon kimeríthetetlen nyelvi eszköztárának: az érveléstechnika hangulatfestő szavak, pátosz és didaktika jellegzetes keveréke. Ekecs Géza személyét is érte támadás: hazaárulóként bélyegezték meg, aki „húsz évvel ezelőtt mint újságíró megméretett és könnyűnek találtatott”. (Diódsi, 1967) Belőlem egy első számú közellenséget csináltak, mert innen zenéltem.” – emlékezett Ekecs, akit édesanyja sem látogathatott meg sosem, nem engedték ki hozzá. (Elbert, 2017)

A Népszava 1967. január 15-i számában közölt interjúkban „Cseke úr tanítványainak” egyike, a 19 éves Cs. F. bevallotta, hogy nyugatra disszidálva kémjelentéseket szándékozott eladni Cseke Lászlónak – állítólag négyévi, „megérdemelt” börtönbüntetésre ítélték. (Diódsi, 1967) Így járt a 21 éves Weidemann Erika is, a vele folytatott beszélgetést egy készülő propaganda-dokumentumfilm a mozivásznon is bemutatta. A hidegháborús rádiózásról, illetve a SZER-ről 1959-ben *Boszorkánykonyha* címmel (rend.: Bokor Péter) már készült egy lejáratozó film, az 1967-es *Teenager Party* című, „a rádió kulisszatitkait” bemutató összeállítás (rend.: Kárpáti György) viszont már a Cseke műsorával szembeni hivatalos állásfoglalást is kimerítően bemutatja. „A politikai propaganda olyan, mint a reklám. Különböző módszerekkel addig kell ismételtetni valamit, amíg a hallgató elhiszi, akár az érdekével ellentétes érdekeket és véleményeket.” – játszik be egy szöveget az Ekecs Gézával folytatott telefonbeszélgetésbe a film forgatókönyvírójává avanzsált Pintér István. Ehhez személyesen a következőket fűzi hozzá: „Na most én erre gondoltam, mert hát az Ön műsora, meg kell hogy mondjam, egy ügyes

műsor ebből a szempontból el kell ismerni. Mert célba veszi azon rétegeket, amelyek életkoruknál, kevés élettapasztalatuknál fogva fogékonyak arra, hogy felüljenek különböző dolgoknak. Például annak, hogy van egy tánczene műsor, ügyesen elhelyezett kommentárok veszik körül.” (Kárpáti, 1967) „Ha valaki túlságosan hiszékeny és olcsóan kalandszomjas, akkor tánczene-hirdető diverzánsok hálójába kerül” – foglalta össze Molnár Gál Péter a Népszabadságban a film tanulságát. (Legát, 2017)

A „kampányba” a vidéki sajtó is beszállt: a Békés Megyei Népújságban Dóczi Imre írt „levelet” a Teenager partyről, a Vas Népében pedig Szakály Éva méltatta a Magyar Televízió által is sugárzott, „nagy erejű, érdekes”, „nagyszerű”, „érzelmileg lélekbe markoló, értelmileg ragyogóan felépített, elgondolkodtató” dokumentumfilmet. (Dóczi, 1966, Szakály, 1968) Az „alkotás” pedagógiai szerepét többször kiemelte a Csongrád Megyei Hírlap is és óva intett a nyugati rádió hallgatásától, ami „két jó tánclemez között politikai kétségeket ébreszt” és „álobjektív hangon félretájékoztatja a hallgatóságot”. (I., 1967) A „a magyar sajtó vad kirohanásaira” persze reagáltak a levélírók, az „aggódó fiatalok” is (szól egy jelige). (Ekecs, 1996: 225) „A sok szóbeszéd felcsigázta érdeklődésemet! Ekkora blöfföt rég olvastam!” – írta valaki a Népszabadság cikke kapcsán. A fiatalok eleve így tudták meg, hogy Cseke László „már Magyarországon is újságíró volt, Ekecs Géza néven.” A „hangos zenét, a vad ritmust és a kiabálást”²⁷ pedig nemcsak a politika, hanem a felnőtt társadalom is nehezen fogadta, többen számoltak be apai dorgálásról: „...két hatalmas atyai pofont adott. Később, lelki gyakorlat keretében újságcikkre hivatkozva indokolta meg felháborodását.”²⁸ (Ekecs, 1996: 193-199)

Pintér István még 1975-ben egy ifjúsági magazinban is jelentetett meg „dokumentumsorozatot” a SZER-ről: „A Teenager-partyt, a Délutáni randevút a müncheni szerkesztők amolyan légypapírnak szánják, amely illatával, édes ízével odavonzza, majd belékevert méreggel megfertőzi a ráragadt áldozatot.” – olvasható az egyik kiadványban. (Pintér, 1975) A Magyar Ifjúság az Ifjúsági Magazin és a Világ Ifjúsága mellett a Kádár-korszak három legnépszerűbb fiataloknak szóló újságja volt, olyan nyugati popzenei szaklapok pótlékaiként funkcionálva, mint az amerikai Rolling Stone vagy a nyugatnémet Bravo. (Ignác) Ignác Ádám tanulmányában rámutat, hogy bár az ifjúsági sajtóban „72 után már nem figyelhetők meg a könnyűzene recepciójával kapcsolatban markáns fordulatok”, a könnyűzene fogyasztásának

²⁷ (Szőnyei, 2022)

²⁸ A beatzenével kapcsolatos jelenségekhez az idősebb korosztály több tagja távolságtartással viszonyult: „a finom melódiákhoz voltak szokva”, nem ehhez az „elferdített zenéhez”, ami „csupa félhang” és „dobolás”: „nem kell dobolni, doboltak régen a katonák” – szólalt meg egy interjúalany az *Extázis 7-től 10-ig* című filmben. Hogy ezzel szemben a fiatalok véleményének is teret adtak, „már önmagában jelentős és figyelemre méltó mozzanatként értékelhető a hatvanas évek Magyarországon”. (Ignác, 2017)

fokozatos liberalizálódásába olykor konzervatív hangok is ékelődtek. A Magyar Ifjúságban például még 1981-ben is – amikor „lassanként huszadik esztendejét tölti be a beatzene mozgalma” – firtatták a műfaj megítéléséhez hiányzó művészi mércét. A január 23-án megjelent szám cikkének írója szerint ideje volna eldönteni, hogy „művészeti ág-e a beatzene”. „Alkalmas-e a műfaj, hogy maradandó esztétikai értékeket hozzon létre? Vagy csupán nagyképű giccspancs az egész?”. (Sós, 1981)

„A jazz és a Beatles zene nagy hatása abban van, hogy az ember egy bizonyos idegállapotba kerül a hatása alatt, amikor elfelejti, milyen szar az élet és milyen szemetek az emberek.”²⁹

„A SZER kezdettől fogva az állambiztonság célpontja volt: propagandaérvként mint egy a működését „rádiós tevékenységgel álcázó” kémközpont titulálta. Ez a felfogás a 60-as évektől árnyaltabbá vált ugyan, de lényegében nem változott.” (Kasza, 2008: 146) A hírszerzésnek ’55-től a SZER megszűnéséig mindvégig volt ügynöke a szerkesztőségben, illetve igyekezett a munkatársakat megközelítve vagy zsarolva beszervezni. „A levélcenzúrától a lehallgatáson, megfigyelésen, dokumentumok, levelek hamisításán, zsaroláson, ártatlan hozzátartozók elleni intézkedéseken át egészen a betörési, robbantási, emberrablási és gyilkossági tervekig sem állt távol tőle.”³⁰ (Kasza, 2008: 188)

Míg „1962-65 között összesen 29 950 db, a SZER-nek címzett levélről szereztek tudomást”, informátorok járták az ifjúsági élet színtereit, presszókat, kocsmákat, koncerteket, ifjúsági klubokat és művházakat. Míg „Farsangi” fedőnevű ügynök például a Flower Pot Men „angol beatzenekar hangversenyével kapcsolatos csoportok készülődéséről” tett megfigyelést – „amely együttest a SZER és a BBc-adók is többször kerepeltetnek”, „Sós” fn. ügynök a Moszka téri galériáról jelentett, amely „a Szabad Európa rádió adásait rendszeresen és csoportosan hallgatja”.³¹

A nyilvános szórakozóhelyek mellett az ügynököket érdekelték a magán összejövetelek, házibulik is. (Szőnyei, 2005:195) Egy 64-es jelentésben Aracsi „szervezés alatt álló” ügynökjelölt így foglalta össze a jelenséget: „A Szabad Európa Rádióállomás, mely 1964 március 1-től Európa legnagyobb hatósugaru állomása lett, a magyar ifjúság részére rendszeresen közvetít zenés műsort. A zene általában luxemburgi. A műsorokat szerkeszti és betanítja, valamint a fő riporter tisztséget Cseke László vállalja és folytatja. A műsort Tinnieger

²⁹ Idéz egy fiataalt „Csorba Pál” ügynök 64-es jelentésében. ÁBTL 3.1.2. M-37864 Farsangi

³⁰ „A Magyar Posta külön osztálya figyelte a SZER-hez címzett leveleket. A gyanúsakat vagy „visszatartották”, vagy miután lemásolták, továbbították a címzettnek.” (Kasza, 2008)

³¹ ÁBTL 3.1.2. M-37864 Farsangi

party-nak nevezik.”³² Még 1976-ban is utalt „Zefir” titkos megbízott „az első megismert magyar nyelvű discóra”, amikor a „lemezlovasok köré épülő sztárkultusz” veszélyeire kívánta felhívni a figyelmet: „...ezt a fiatalokat befolyásoló eszközt először a rádió használta fel, méghozzá a Szabad Európa Rádió. Ők már az ötvenes években kezdték a fiatalok befolyásolását Cseke rádiós discójával és levelezés útján, mivel a kérések így jutottak el...”³³ „A tapasztalatok azt mutatták, hogy a középiskolákban még a tanítási órák alatt is hallgatják a tanulók zsebrádiókon a Szabad Európa Rádió műsorait. Hasonló tapasztalataink vannak a honvédség területéről is, ahol a különböző csapattesteknél a sorozott állomány tagjai hallgatják a »teenager-party«-kat, de a Szabad Európa Rádió egyéb adásait is. A hatás lemérhető, egyes tiszti iskolák hallgatói körében a nyugat dicsőítése tapasztalható.” – olvasható a Belügyminisztérium Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség 1966-os tanulmányában. A SZER alkalmazottairól „személyes jellemrajzok” születtek – Ekecs Géza neve megfigyelt személyként a Történeti Levéltárban 62 dossziében szerepel. (Kasza, 2008) (ÁBTL, 2017) Abból a szempontból, hogy a Szabad Európa hallgatása mekkora bűncselekménynek számított, persze mások az 50-es, 60-as, pláne a 80-as évek, illetve „nem is maga a rádió hallgatása volt feltétlenül az üldözendő, hanem az, hogyha az ott elhangzott híreket, kommentárokat megvitatták, terjesztették”. (Szőnyei, 2022)

³² ÁBTL 3.1.5. O-12321 „Matrózok”

³³ ÁBTL 3.1.2. M-39258 Zefir

5.1. A Magyar Rádió mint vetélytárs

„Ha a magyarok azt akarják, hogy csak a Magyar Rádiót hallgassuk, miért nem közvetítenek olyan jó zenét, mint a SZER!”³⁴

„Laci bácsi! Bírlnak bennünket, hogy minket – fiatalokat – csak a beatzene érdekel! Na és? Nyújtsanak nekünk mást – azaz jobbat-, akkor majd odafigyelünk.”³⁵

„Most pedig állítsuk keresőnket vidámabb hullámhosszra!” (Filmhíradó, 1980. február) A *Teenager Party* sikerét látva a Magyar Rádió is „észbe kapott”: Komjáthy György szerkesztőt (korábban orgona főtanzenak növendéket) bízták meg a SZER kívánságműsorának mintájára, annak ellensúlyozására készítendő zenés program összeállításával. „Tanuljunk meg szórakoztatni: hallgassuk egy kicsit a külföldi rádiókat!” – hangzott a vezetőségi utasítás. Komjáthy így követte a bécsi és olasz rádió, a Radio Monte-Carlo, a Radio Luxembourg, és „időnként” a SZER adását is. (Pogonyi, 1999) Mindez azt a célt szolgálta, hogy a hazai ifjúság kezelhetetlennek tűnő zenés „forradalmát” valamiféle mederbe terelje, egyúttal leszoktassa őket arról, hogy a külföldi rádiókat, elsősorban a Szabad Európát, illetve egyúttal esetleg annak híreit, kommentárjait hallgassák. (Szőnyei, 2022)

Az első műsor 1964. október 18-án készült. Bár az így születő *Csak fiataloknak* kezdetben nem tudta a müncheni rádiót leelőzni lemezújdonságokkal, középhullámon, zavarásmentesen lehetett hallgatni és a lejátszott számokat magnóra venni. „Komjáthy közvetlen stílusú, kötetlen összekötőszövegével pedig a pártállami hivatalnokok is elégedettek voltak.” (Csatári, 2015, old.: 55) Az idén 88 éves Komjáthy Györgyöt azóta „a magyar könnyűzenei rádiózás atyjaként” emlegetik. „16 évvel ezelőtt bizony nem voltam könnyű helyzetben, hiszen nagyon sok külföldi rádió példája állt előttem és főleg a hallgatók előtt. Konkurálni kellett ezekkel a külföldi rádióműsorokkal, amelyek nemcsak zenét sugároztak – bizony szöveget is nagyon sokszor.” – idézte fel a szerkesztő a kezdeteket egy 1980-as filmhíradóban.

Az egykori „vetélytársak” első hivatalos találkozására a rendszerváltást követően, 1992. február 15-én került sor: Ekecs Géza Komjáthy vendége volt a *Szombat éjjeli koktél* műsorban, később pedig közös műsort is készítettek a Sláger Rádiónál. (Ekecs, 1996; Csatári, 2015)

³⁴ (Ekecs, 1996: 186)

³⁵ (Ekecs, 1996: 219)

6. Összegzés

„Ha a zenét meghallom bennem valami
eksztázis féle van. Szeretek őrjöngeni. Nagyon
jólesik. Akkor úgy érzem, hogy egyedül vagyok
és nincs senki körülöttem. Imádom a zenét.”³⁶

Bár működése nem mondható hibátlannak, az amerikai vezetés alatt álló Szabad Európa Rádió célja a kelet-európai, a kommunista rezsimok propagandája és cenzúrája következtében elzárt országok tájékoztatása, alternatív információkhoz juttatása volt. A kommunista hatalmak jelentős erőforrásokat fordítottak a nyugati adások ellensúlyozására – évente többet költöttek az adások zavarására, mint a rádió maga műsorszórásra. (Johnson & Parta, 2010)

A hatvanas évek derekán „kitört a beatforradalom” – a fiatalokban óriási igény támadt a pezsgő, színes kultúra, a fogyasztás szabadsága és az új zene iránt, amely a pártállam igyekezete ellenére elkerülhetetlenül átszivárgott. A külföldről – elsősorban nyugati országokból vagy Jugoszláviából – behozott hanglemezeket csereberélték, de „a hiánygazdaság ékes lenyomatai” a magnófelvételek készítésére létrejövő magnóklubok is. (Szőnyei, 2005: 176)

A beatzene másik, fő forrása pedig a nyugati rádióadók, a BBC magyar nyelvű adása, az Amerika Hangja, a „Luxi” és a Szabad Európa „tekergetése” volt. A SZER *Teenager Party*ja az új, minőségi könnyűzene elsődleges forrásává vált a magyar fiatalok számára, akik leveleikben nagyon gyakran megírták, hogy a műsor „állandó hallgatói”. Ha fizikailag nem is juthattak lemezújdonságokhoz, Cseke által legalább gondolatban közelebb kerülhettek hozzájuk: „beszélj nekem arról, milyen a lemez külseje” – kérték. A tizenévesek tollából származó írások valódi kordokumentumok, a nyelvezet és a megírt történetek, problémák, kérdések és kívánságok hűen tükrözik egy szabad légkörre vágyó generáció életérzését.

„Akkor még Magyarországon, amikor a Teenager Party elindult, nem volt különösebb zenei ízlés. Mert nem hallottunk semmiféle zenét. Tehát ezeket a zenéket nagyon sokszor csak Csekénél lehetett hallani. És aztán jöttek a különböző kérdések és kívánságok, amelyek azokra a dalokra épültek, amelyeket ő bemutatott és lejátszott.” – fogalmazott B. Tóth László rádiós műsorkészítő, egykor Komjáthy György kollégája. „Gyakorlatilag én a mai kívánságműsorok ellen vagyok, mert ha meghallgatsz bármilyen rádióban bármilyen kívánságműsort az általában „küldöm a stábnak” – az a fontos, hogy ő szerepeljen és a neve elhangozzon. Tehát azok a klasszikus kívánságok amikor én valamit meg akartam hallgatni és én azért kértem, az azért volt fontos, mert nem tudtam máshol meghallgatni.” – tette hozzá. (B. Tóth, 2022)

³⁶ *Extázis 7-től 10-ig* (1969)

Egy az Ekecs Géza önéletrajzi könyvében publikált hallgatói levél igen érzékletesen szemlélteti a jelenséget: „Még nincs éve, hogy új rádióm gombját csavargatva először hallottam az Ön furcsa dallamú, fesztelen légkört teremtő szavait. És utána a zenét! (...) Minden perc az újszerűség erejével hatott. Azóta is – a középiskolában eltöltött fárasztó nap után – amely ugyanolyan frázisokkal, rendreutasításokkal, egysíkú előadásokkal terhelt, mint az előbbiek, mindig jólesik, még ha 40 percet is kell eltölteni a rádió mellett. Ilyenkor sokszor úgy érzem: amit nem adhatnak meg körülményeim, azért a melódia és a ritmus kárpótol!” (Ekecs,1996: 171) A túlnyomórészt a beat/rock műfajához sorolható zenei kéréseket leggyakrabban egy szeretett személynek címezték, a többé vagy kevésbé nyíltan vallott „légy az enyém” üzenet körítéseként. Sokan kísérelték meg egy választékosabb, irodalmibb stílust – ezekben a szövegekben inkább a tánczenék, slágerek közhelyei kísértének.

A másik nagyon fontos mozzanat, hogy a szárnyait bontogató hazai zenekarok szintén a nyugati rádiók előtt ülve gyűjtöttek inspirációt, próbálták követni a zenét: „a magyar beatkorszak a rádión keresztül kezdődik”. (Bálint, 2022) Az Illés első, 1964-es kislemezének borítóján az szerepel, hogy „az ún. Luxemburgi stílust játssza”. Ez valójában nem egy létező irányzat volt, viszont egyértelmű bizonyága a fiatalok nyugati rádiók iránti érdeklődésének. (Szőnyei, 2022: 167) „Cseke László műsorában hallottam először Beatles- és Rolling Stones-nótákat.” – emlékezett Bródy János. Koncz Zsuzsa szerint is „Olyan időket éltünk, amikor csak tőle és a Luxemburgból kaptunk hozzánk közel álló zenét. Egyfajta misszió volt, amit Cseke László csinált.” (Pogonyi, 1999) A Rockmúzeumban önkénteskedve pedig személyesen is alkalmam nyílt erről néhány zenészt kérdezni. Zselencz László Zsöci elmondása szerint „Abban az időben ismerkedtünk meg a Led Zeppelinnel, Deep Purplel, Stonest csak ott lehetett hallani, Uriah Heep-et. Hol jött a hang, hol elment, hol jött, megint elment – hogyha egy nótát fel akartunk venni magnóra, akkor egy hétig ott kellett ülni a rádió mellett és darabokban felvenni. A zenész társaimmal együtt is hallgattuk, mi még füllel tanultunk meg minden nótát.” (Zselencz, 2022) Ezt Hauer Rudi is megerősítette: „Minden erről jött, mindent erről vettünk le. Úgy fordítottuk le, ki mennyire tudta” – nevetett. (Hauer, 2022)

Komjáthy György műsorát kezdettől fogva jó minőségben lehetett hallgatni és idővel zenei tartalma miatt is utolérte konkurenciáját. A Magyar Rádió, illetve a legendás „8-as stúdió” pedig a magyar könnyűzene megszületésének kulcspontjává vált. (Sávolgy, 2022) „Az Illés volt az első, aki 1966-ban magyar nyelvű beat rádiófelvételt készíthetett: ekkor vették fel a magyar rocktörténet első magyar nyelvű számaait: *Az utcán, Ó, mondd, Mindig veled, Légy jó kicsit hozzám.*” (Csatári, 2015: 11-12)

Irodalomjegyzék

ÁBTL 3.1.2. M-37864 Farsangi

ÁBTL 3.1.5. O-12321 „Matrózok”

ÁBTL 3.1.2. M-39258 Zefir

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. (2017. november 17.). Forrás: Facebook: <https://www.facebook.com/%C3%81llambiztons%C3%A1gi-Szolg%C3%A1latok-T%C3%B6rt%C3%A9neti-Lev%C3%A9lt%C3%A1ra-121560831247609>

Borbándi, G. (1996). *Magyarok az Angol Kertben - A Szabad Európa Rádió története.* Budapest: Európa Könyvkiadó.

Csatári, B. (2015). *Jampecsek a Pagodában - A Magyar Rádió könnyűzenei politikája a Kádár-rendszerben.* Budapest: Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala.

Diódsi, L. (1967. január 15). Látogatás a börtönben - Cseke úr tanítványai. *Népszava*, old.: 2.

Dóczi, I. (1966. január 26). Levél a Teenager partyról. *Békés Megyei Népiújság*, old.: 5.

Ekecs, G. (1977). Cseke László emlékezik. *Teenager party*. Országos Széchényi Könyvtár hangarchívuma.

Ekecs, G. (1996). *A mikrofonnál és a lemezjátszónál Cseke László.* Szabad Tér Kiadó.

Ekecs, G. (2004). Ekecs Géza interjú (részlet). (G. Hanák, Kérdező:)

Elbert, M. (Rendező). (2017). *Délutáni randevú* [Film].

Elekes, I. (2017. március 24.). *A Cseke, a Teenager party, a SZER.* Forrás: Nemzetikönyvtár Blog: https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2017/03/24/a_cseke_a_teenager_party_a_szer

Fenyvesi, A., Kis, T., & Várnai, J. S. (1999). *Mi a szleng? Tanulmányok a szleng fogalmáról.* Kossuth Egyetemi Kiadó: Debrecen.

Filmhíradó, M. (1980. február). *Komjáthy György rádiós műsorvezető* [Film].

I., T. (1967. október 26). Két csa-csa-csa között - A Teenager-party. *Csongrád Megyei Hírlap*, old.: 2.

Ignác, Á. (2017). A zeneszociológus szemével - Vitányi Iván szerepe az Extázis 7-től 10-ig című filmben. In N. Vass, *"Vászonról ránc néztek" - a könnyűzene és a film egymásra hatása a Kádár-korszakban* (old.: 28). Budapest : Cseh Tamás Program Könyvek.

Ignác, Á. (dátum nélk.). A populáris zene megítélésének változásai a kádári Magyarország ifjúsági sajtójában - az első 15 év (1957-1972).

Inkei, B., & Barakonyi, S. (2017. június 17.). *Ma van a születnapom, s szeretem Gyuszt, mert Jutkának hívnak!* Forrás: Index: https://index.hu/kultur/2017/06/17/onok_kertek_kivansagkosar/

Johnson, A. R., & Parta, R. E. (2010). *Cold War Broadcasting: Impact on the Soviet Union and Eastern Europe.* Central European University Press.

Kasza, L. (2008). A magyar állambiztonsági szervezet és a Szabad Európa Rádió. In P. Germuska, & J. Rainer M., *Közelítések a Kádárizmushoz - Évkönyv XV. 2008* (old.: 144-189). Budapest: 1956-os Intézet Közalapítvány.

Kárpáti, G. (Rendező). (1967). *Teenager party* [Film].

Klaniczay, G. (2003). *Ellenkultúra a hetvenes-nyolcvanas években.* noran könyvkiadó kft.

Kollár, E. (2009). *1956-1984.* Forrás: Virtuális Rádiómúzeum: https://www.radiomuseum.hu/1956-1984_2.html

- Kubicsek, S. (2017. március 15.). *Cseke László (alias Ekecs Géza) 90 éves*. Forrás: Vimeo: <https://vimeo.com/208516075>
- Legát, T. (2017. december 14.). *A rock and roll nagykövete – Ki volt Cseke László?* Forrás: Magyar Narancs: <https://magyarnarancs.hu/interaktiv/a-rock-and-roll-nagykovete-107914>
- Országos Széchényi Könyvtár. (2004). Ekecs Géza, Cseke László interjú (részlet).
- Országos Széchényi Könyvtár. (2016). *A Szabad Európa Rádió*. Forrás: Magyar Október: <http://szer.oszk.hu/orszagosszechenyi-konyvtar-szabad-europa-gyujtemeny>
- Országos Széchényi Könyvtár. (2016). *Ekecs Géza (Cseke László)*. Forrás: Magyar Október: <http://szer.oszk.hu/szemelyek/ekecs-geza>
- OSA Archívum. (dátum nélk.). Teenager Party: Levezetés (1971-1973). *HU OSA 300-40-12 Records of Radio Free Europe/Radio Liberty Research Institute: Hungarian Unit: Correspondence Relating to the Program "Teenager Party"*.
- Pintér, I. (1966. január 12). Kidobtak a Szabad Európa Rádiótól. *Népszabadság*, old.: 6.
- Pintér, I. (1975. szeptember 5). Még mindig München, Englischer Garten 1. - SZER. *Magyar Ifjúság*, old.: 23.
- Pogonyi, L. (1999. július 10.). Több mint Tinédzserparti. *Népszabadság*, old.: 30.
- Sebők, J. (1981). *A Beatlestől az Új Hullámig - A rock a hetvenes években*. Budapest: Zeneműkiadó.
- Simándi, I. (2005). *Magyarország a Szabad Európa Rádió hullámhosszán*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Simándi, I. (2021. március). Események, sorsok hetven évvel ezelőtt. *Polymatheia*, 141-163.
- Sós, P. J. (1981. január 23). Az igazság pillanata. *Magyar Ifjúság*, old.: 36.
- Szakály, É. (1968. február 10). Teenager Party. *Vas Népe*, old.: 2.
- Szilágyi, C. (2017. november 16). *Elhunyt a Szabad Európa Rádió legendás szerkesztője: Cseke László (1927-2017)*. Forrás: Osaarchivum: <https://www.osaarchivum.org/press-room/announcements/Elhunyt-Szabad-Eur%C3%B3pa-R%C3%A1di%C3%B3-legend%C3%A1s-szerkeszt%C5%91je-Cseke-L%C3%A1szl%C3%B3-1927-2017>
- Szőnyei, T. (2005). *Nyilvántartottak. Titkos szolgál a magyar rock körül 1960-1990*. Magyar Narancs - Tihany-Rév Kiadó.
- Tardos, P. (1982). *Rock Lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó.
- Zavacká, M., & Vajda, B. (2016). Young listeners' letters sent to RFE „Cseke László's. In B. Vajda, *Forms of Political and Media Propaganda in Central Europe, Czecho-Slovakia and Hungary (1938-1968)* (old.: 143-165.). Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kara.

Interjúk

Kérdező: Vigh Violetta

B. Tóth, L. (2022. május 11.). Komjáthy György műsora.

Bálint, Cs. (2022. április 25.). Beatforradalom.

Hauer, R. (2022. április 25.). Nyugati rádiók hatása a magyar zenészekre.

Sávoly, T. (2022. március 29.). A rádiózás története – körbevezetés a diósdí Rádiómúzeumban.

Simándi, I. (2022. április 21.). Beszélgetés a Szabad Európa Rádió Magyar Osztályának történetéről.

Szőnyei, T. (2022. április 22.). Pártállam és könnyűzene kapcsolatának elemzése.

Takács, I. (2022. április 14.). Rádiótechnika.

Zselencz, L. (2022. április 25.). Nyugati rádiók hatása a magyar zenészekre.